

EXAMENSARBETE

Hösten 2005

Läroarutbildningen

Barnmisshandel

Lärares yrkesetiska ansvar och anmälningsplikt i skolan

Författare

Maria Nilsson
Emelie Nilsson

Handledare

Ulla Christiansson Banck

www.hkr.se

Barnmisshandel

Lärares yrkesetiska ansvar

och

anmälningsplikt i skolan

Abstract

Syftet med uppsatsen är att belysa och tydliggöra lärarens yrkesetiska ansvar och skyldigheter vad gäller anmälningsplikt vid misstanke om att ett barn misshandlas psykiskt eller fysiskt av sina vårdnadshavare.

I litteraturgenomgången redogör vi för ämnet relevant fakta – detta för att ge läsaren en så bred kunskapsbas som möjligt av det område som vi vill belysa.

Den empiriska delen av arbetet består av tre sammanställda intervjuer. Intervjuerna är gjorda med två lärare och en person som blivit utsatt för misshandel som barn. Med de två lärarna har vi talat om yrkesetik i skolan, och den känslomässiga såväl som den praktiska processen som det innebär att göra en anmälan om barnmisshandel. Med den tredje informanten har vi talat om betydelsen av stöd och hjälp från skolans sida för ett barn som blivit misshandlat. Den empiriska undersökningen ledde till slutsatsen att yrkesetiken är viktig att lyfta och diskutera kring i skolan, samt att kunskapen kring barnmisshandel och anmälningsplikten måste förbättras eftersom skolan kan spela en oerhört stor roll för barn som utsätts för misshandel.

Litteraturgenomgången och den empiriska undersökningen utmynnar i en diskussion där bl.a. vikten av kunskap kring och förståelse av alla aspekter av barnmisshandel som kan beröra en yrkesverksam lärare framkommer.

Ämnesord

Yrkesetik, anmälningsplikt, barnmisshandel, empati.

Innehållsförteckning

1. Inledning	5
1.1 Bakgrund	6
1.2 Yrkesetiska principer för lärare	7
1.3 Syfte och frågeställningar.....	7
2. Litteraturgenomgång	9
2.1 Vad definierar begreppet ”barnmisshandel”?.....	9
2.1.1 Aktiv fysisk misshandel	10
2.1.2 Passiv fysisk misshandel	10
2.1.3 Aktiv psykisk misshandel.....	11
2.1.4 Passiv psykisk misshandel	11
2.1.5 Fysisk <i>och</i> psykisk misshandel	12
2.2 Symtom på misshandel	12
2.2.1 Fysiska symtom på aktiv och/eller passiv fysisk misshandel	13
2.2.2 Psykiska symtom på aktiv och/eller passiv fysisk och/eller psykisk misshandel.....	13
2.3 Vilka skyldigheter har man som pedagog då man misstänker att ett barn utsätts för misshandel?.....	14
2.4 Hur gör man en anmälan?	18
2.4.1 Vilka blir följderna av en anmälan för barnet respektive pedagogen?.....	19
2.4.2 Varför väljer en del pedagoger att avstå från en anmälan och vilka följder kan detta få?	20
2.5 Statistik över anmälda barnmisshandelsbrott	22
2.6 Pedagogens bemötande av det misshandlade barnet	23
3. Problemprecisering	26
4. Metod	27
4.1 Metodval	27
4.2 Undersökningsgrupp.....	28
4.3 Etiska principer att beakta inför intervjuerna	29

4.4 Tillförlitlighet	30
4.5 Bearbetning av insamlad data.....	31
5. Empirins resultat	32
5.1 Informant nr.1 – Louise	32
5.2 Informant nr. 2 – Therese	34
5.3 Informant nr. 3 – Martin	36
6. Diskussion.....	40
7. Sammanfattning	45
8. Litteraturförteckning.....	47
Bilaga 1 – frågeguide informant nr. 1	50
Bilaga 2 – frågeguide informant nr. 2.....	51
Bilaga 3 – frågeguide informant nr. 3	52

1. Inledning

Vi har valt att skriva om barnmisshandel, eftersom det troligtvis är något vi kommer att stöta på under vår yrkesverksamma tid och måste klara av att hantera. Barns maktlöshet och utsatthet i samhället gör det nödvändigt att utforma ett skyddsnät för att i mesta möjliga mån ge dem en trygg uppväxt. Funderingarna kring ämnet uppstod i samband med en VFU-period (verksamhetsförlagd utbildning). Vi kom då i kontakt med ämnet genom en flicka i klassen där vi hamnat. En dag kom hon till skolan med flera blåmärken i ansiktet. Hon berättade själv för oss hur hennes pappa ”varit tvungen att lugna henne, eftersom hon varit hysterisk”. Det hela resulterade i ett samtal mellan flickans föräldrar och lärarlaget. Vad som sades under detta möte vet inte vi, men som vi förstod det gjordes ingen anmälan. Vi ställer oss frågande till hur en dylik situation ska hanteras. Då vi inte närmare gått in på ämnet på högskolan känns det viktigt att fördjupa oss inom området för att kunna gå ut i arbetslivet med den trygghet kunskap ger. Vi ville dessutom skriva om något som berörde och som vi kände att vi borde veta mer om för att kunna bli bra lärare och upprätthålla de krav och yrkesetiska normer som kommer att ställas på oss som lärare.

Det finns en uppsjö av litteratur som behandlar ämnet barnmisshandel. Vår första uppgift blev att sälla bland alla dessa böcker, för att få fram det som är väsentligt för vår uppsats. De böcker vi slutligen valt att använda oss av har bedömts utifrån relevans och trovärdighet. Vi har utgått ifrån vissa kriterier, såsom att böckerna är utgivna av kända förlag, t.ex. Liber AB och Studentlitteratur. Detta och att böckerna är utgivna i flera upplagor, eller tryckts om, talar för att böckernas innehåll är relevant. Martyn Denscombe menar i sin bok *Forskningshandboken* (2000) att ovanstående aspekter kan vara en trygghet, då detta innebär att man kan anta att böckernas innehåll är av värde.

Uppsatsen kommer också att innehålla hänvisningar till akademiska avhandlingar samt en vetenskaplig artikel. Statistik från Brottsförebyggande rådet har vi hämtat ifrån Internet.

1.1 Bakgrund

Läroplanen för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet (Lpo 94), som finns i Lärarförbundets bok *Lärarens handbok* (2001), innehåller alla de regler och normer som varje lärare är obligerad att följa. Där står om den värdegrund samt de mål och riktlinjer som skolan har. Att inte någon form av misshandel eller annan kränkande behandling är acceptabelt är en självklarhet, och nedan följer några utdrag ur Lpo 94 som är väsentliga för vårt område.

Läraren skall enligt Lpo 94:

- Uppmärksamma och i samråd med övrig skolpersonal vidta nödvändiga åtgärder för att förebygga och motverka alla former av kränkande behandling
- Uppmärksamma och hjälpa elever i behov av särskilt stöd
- /---/ hålla sig informerad om den enskilda elevens personliga situation och därvid iaktta respekt för elevens integritet

Även skollagen föreskriver bl.a. i 1 kap. 2 §, att alla som arbetar inom skolan skall:

- Främja aktning för varje människas egenvärde
- Aktivt motverka alla former av kränkande behandling
- Ta hänsyn till elever i behov av särskilt stöd

Ovannämnda punkter belyser skolans och alla lärares ansvar gentemot varje enskild elev och är en viktig del av vad som ingår i det pedagogiska arbetet. I de fall då det förekommer misstankar om att ett barn misshandlas fysiskt eller psykiskt av sina vårdnadshavare måste dessa punkter följas, och det är därför viktigt att lyfta fram och synliggöra dem.

1.2 Yrkesetiska principer för lärare

Läraryrket och Lärarnas Riksförbund har antagit vissa yrkesetiska principer som varje lärare måste följa (Läraryrket, 2001). Några av dessa punkter som är relevanta för vårt valda ämne innebär för lärare att:

- Alltid bemöta eleverna med respekt för deras person och integritet samt skydda varje individ mot skada, kränkning och trakasserier
- Verka för att upprätthålla förtroendefulla relationer med eleverna /---/
- Påtala och engagera sig mot sådana utvecklingstendenser och handlingar i skola och samhälle som kan skada eleverna
- Anlita annan sakkunskap för att vid behov hjälpa eleverna
- /---/ genom aktivt handlande ingripa mot sådant som strider mot den människo- och kunskapssyn som lärares yrkesetik vilar på

Vi tycker att det är viktigt att lyfta fram etiken eftersom den finns med oss överallt och speciellt i mötet med andra människor. Det är viktigt att reflektera över hur vi förhåller oss när det uppstår etiska dilemman i skolans värld. De yrkesetiska reglerna ska hjälpa oss i vårt förhållningssätt då man hamnar i en situation där man inte är säker på hur man bör agera.

1.3 Syfte och frågeställningar

Syftet med uppsatsen är att belysa och tydliggöra lärarens yrkesetiska ansvar och skyldigheter vad gäller anmälningsplikt vid misstanke om att ett barn misshandlas psykiskt eller fysiskt av sina vårdnadshavare. Vi vill med denna uppsats redogöra för hela ”processen” en lärare kan tvingas gå igenom – dvs. misstanke om, definition av, symtom på, lagar kring samt anmälan, och dess konsekvenser, av barnmisshandel. Vilka känslor väcker en dylik process och hur kan man som lärare förhålla sig till detta? Vi kommer att utgå ifrån följande frågeställningar:

- Vad definierar begreppet ”barnmisshandel”?
- Vilket yrkesetiskt ansvar och vilka skyldigheter har man som pedagog då man misstänker att ett barn utsätts för misshandel?

- Hur ska vi som pedagoger bemöta det utsatta barnet?

2. Litteraturgenomgång

Följande genomgång av litteratur kommer att definiera begreppet barnmisshandel, ta upp såväl aktiv som passiv fysisk och psykisk misshandel samt symtom orsakade av detta. Vidare behandlas anmälningsplikten, hur man gör en anmälan, statistik över anmälda barnmisshandelsbrott, vilka konsekvenser en anmälan kan få, varför en del lärare väljer att inte göra en anmälan samt lärares yrkesetik. Till sist följer ett avsnitt om pedagogens bemötande av det misshandlade barnet.

2.1 Vad definierar begreppet ”barnmisshandel”?

Det kan vara mycket svårt att avgöra vad som egentligen *är* barnmisshandel. Jan Seidel skriver i sin bok *Övergrepp mot barn* (1991) om hur de flesta människor enkelt klarar av att ge flera exempel på barnmisshandel genom att prata om försumlighet och fysiskt våld gentemot barnet – förklaringar vilka ändå inte tydligt och klart verkligen definierar begreppet. Först och främst handlar det om att ta ställning till några andra frågor, t.ex. huruvida det lika väl som fysiska övergrepp handlar om psykiska, om misshandel endast är misshandel då barnet blir viljemässigt skadat, eller också då det blivit vanvårdat utan att det var medvetet (Seidel, 1991).

En definition av barnmisshandel skulle naturligtvis inte te sig likadan överallt i världen, vilket är viktigt att vara medveten om då man talar om det (Seidel, 1991). Att hugga av en hand på sin dotter skulle i Sverige vara ett ruskigt exempel på grov barnmisshandel, medan det i en annan kultur skulle kunna ses som barmhärtighet mot barnet, då syftet med stymningen var att göra henne till en god tiggare för att hon inte skulle svälta ihjäl. Detta kallas för ett *emiskt* perspektiv, dvs. de kulturellt accepterade normerna för barnuppfostran (Seidel, 1991). Seidel menar vidare att det är viktigt att förståelsen av en liknande företeelse inte förväxlas med accepterandet av den. Det viktiga här är egentligen inte det emiska perspektivet, utan att nå fram till ett *etiskt* perspektiv, alltså normer för barnomsorg som allmänt gäller i de flesta olika kulturer.

Följande citat går att läsa i Seidels bok:

Med barnmisshandel avses varje avsiktlig eller oavsiktlig fysisk eller psykisk skada som åsamkas barnet av andra människor där skadan är av sådan art att den hindrar barnets normala utveckling. (Seidel, 1991, s. 14)

Givetvis går det att skilja på och utesluta endera fysisk eller psykisk misshandel, men då dessa områden i verkligheten sällan är komplett avgränsade från varandra kommer vi i detta arbete att behandla både och. Vanligast är att man utgår ifrån fyra olika områden då det handlar om barnmisshandel:

1. Aktiv fysisk misshandel
2. Passiv fysisk misshandel
3. Aktiv psykisk misshandel
4. Passiv psykisk misshandel

2.1.1 Aktiv fysisk misshandel

I Barbro Hindbergs bok *Barnmisshandel* (1997) står att *aktiv* fysisk misshandel innebär att barnet avsiktligt har skadats. Den fysiska misshandeln är den form av barnmisshandel som är lättast att upptäcka, skriver Monica Fahrman i sin bok *Barn i kris* (1993). Barnet som blivit utsatt för det fysiska våldet kan t.ex. uppvisa skärsår, benbrott, brännsår, bit- riv- eller blåmärken. Seidel (1991) menar att det även är denna sorts barnmisshandel som uppmärksammas allra mest, främst beroende på att den – mer ofta än andra former av misshandel – handlar om liv eller död för barnet i fråga. Misstänker man att det förekommer fysisk misshandel i ett hem är det ytterst viktigt att vidta åtgärder. Enligt Seidel (1991) slutar en förälder som misshandlar sitt barn inte bara för att han eller hon får en varning.

2.1.2 Passiv fysisk misshandel

Med *passiv* fysisk misshandel menas att föräldrarna egentligen inte medvetet vill skada sitt barn. Det handlar ofta om vanvård och misskötsel, vad gäller t.ex. hygien, kost och tillsyn. Barnet kanske inte får tillräckligt med mat, föräldrarna ser inte till att barnet tvättar sig,

borstar tänderna, får rena underkläder etc. Det kan också röra sig om att barnet leker på gatan eller försvinner utan att föräldrarna reagerar, eller att de inte tar sitt barn till doktorn när det behövs (Fahrman, 1993). Föräldrarna klarar helt enkelt inte av att ge sitt barn vad det behöver för en normal utveckling. Detta kan t.ex. bero på felaktiga föreställningar om vad som är bäst för barnet, fysiska eller psykiska brister eller extrem självupptagenhet och ointresse för barnet (Seidel, 1991).

2.1.3 Aktiv psykisk misshandel

Seidel (1991) menar att den psykiska misshandeln är den mest ödesdigra för ett barns totala utveckling. En situation där en förälder medvetet förödmjukar, hånar, hotar och skuldbelägger sitt barn kan leda till att barnet blir psykiskt hämmat, får dåligt självförtroende och utvecklar samma beteende som hos föräldern. Såväl Seidel (1991) som Fahrman (1993) menar att den psykiska misshandeln är lika allvarlig och ger lika allvarliga skador som den fysiska misshandeln. Den är dessutom mer kontinuerlig än den sistnämnda. Psykisk misshandel behöver heller inte enbart innebära hot och förödmjukelser – det kan även innebära att barnet blir behandlat som om det inte fanns, som om det vore värdelöst. En förälder som ser sitt barn som ett hinder för egna behov, önskingar och mål utvecklar ofta ett sådant förhållningssätt gentemot sitt barn, vilket kan leda till att barnet inte får vare sig en grundtillit eller trygg självkänsla (Fahrman, 1993).

2.1.4 Passiv psykisk misshandel

Enligt Fahrman (1993) skiljer sig den passiva psykiska misshandeln från den aktiva psykiska misshandeln på samma sätt som den passiva fysiska misshandeln skiljer sig från den aktiva fysiska misshandeln; den är omedveten eller åtminstone inte viljemässig. Fahrman (1993) menar att varje barn har ett behov av att få leva i en miljö där det är älskat och det finns någon som har tid, hjälper, stöttar och intresserar sig för barnet, men att många barn tyvärr växer upp i hemförhållande där det ständigt finns konflikter mellan föräldrarna; där gräl och kyla mellan familjemedlemmarna är vardagsmat och orsakar ångest och osäkerhet hos barnet. Hon menar även att saker som t.ex. arbetslöshet, missbruk och trångboddhet kan leda till att föräldrarna helt enkelt inte har tid eller ork för barnets behov. Dagmar Lagerberg skriver i sin bok *Du*

skall icke slå (1982) hur föräldrar som orsakar ett passivt psykiskt våld mot sina barn inte orkar med kraven på att ständigt ge kontakt, förståelse, kärlek och dra gränser för barnens beteende. Även om barnen ofta är älskade av dessa föräldrar kommer de i andra hand, efter föräldrarnas egna behov.

2.1.5 Fysisk och psykisk misshandel

Som det tidigare i arbetet nämnts kan det ofta vara svårt att skilja på de ovanstående formerna av misshandel, eftersom det är mycket vanligt att de förekommer i kombination. Fysisk misshandel innebär alltid psykisk misshandel på något sätt (Hindberg, 1997). Det är inte heller alltid så lätt att avgöra vilken sorts misshandel ett barn blivit utsatt för enbart genom dess symtom. En bruten arm är givetvis en bruten arm, men fysiska skador och sjukdomar kan också ha orsakats av psykisk misshandel, liksom att de allvarligaste skadorna p.g.a. fysisk misshandel kan vara psykiska (Hindberg, 1997).

2.2 Symtom på misshandel

När vi nu klarlagt hur vi *definierar* begreppet misshandel – hur kan vi *identifiera* detsamma? Det är ovanligt att misshandlande föräldrar söker hjälp självmant, och för att barnmisshandel inte ska förbli ett dolt problem, är det oerhört viktigt att omgivningen kring barn är observant och reagerar (Hindberg, 1997). För en del barn kan det vara livsavgörande att personal inom skola och barnomsorg klarar av att identifiera misshandel, såväl som att anmäla sina misstankar till socialtjänsten, menar Hindberg (1997). Forskning om barnmisshandel i Katarina Weinehalls akademiska avhandling *Att växa upp i våldets närhet* (1997) visar att barn som fostras i hem där det förekommer misshandel kan utveckla många olika former av symtom, för vilka vi redogör under punkt 2.2.1 och 2.2.2. Forskningen visar också att dessa barn ofta reagerar såväl funktionellt som emotionellt på misshandel. Dessa reaktioner kan visa sig inom flera olika område, som t.ex. barnens hälsa, socioemotionell utveckling och i relationer till föräldrar, lärare och kamrater.

2.2.1 Fysiska symtom på aktiv och/eller passiv fysisk misshandel

Den lättaste formen av barnmisshandel att upptäcka är kanske den aktivt fysiska, där blåmärken – som är det vanligaste tecknet på att barnet blivit utsatt för misshandel – ofta spelar stor roll. Hos skolbarn är förvisso blåmärken inget ovanligt, och de behöver heller inte tyda på misshandel. Men de blåmärken som erhållits genom misshandel skiljer sig för det mesta en hel del från de som barnet fått på annat vis (Hindberg, 1997). Då ett barn snubblat, halkat, kastat sig osv., får det vanligtvis blåmärken på knäna, armbågarna, skenbenen, pannan och/eller axlarna. Blåmärken efter misshandel hittas ofta på sidorna av ansiktet, på öronen, på bålen, i nacken, på överarmarna, låren, skinkorna och könsorganen. Blåmärken på halsen kan tyda på stryplingsförsök, och det är inte ovanligt med ett svullet öga. Ytterligare symtom kan t.ex. vara avgränsat håravfall och bit-, riv- och brännmärken. Andra, om möjligt ännu mer allvarliga och akuta tecken på fysisk misshandel kan bl.a. vara hjärnskador (t.ex. utvecklingsförseningar och dålig koordinationsförmåga), skelettskador (t.ex. frakturer, skullskador och leder som gått ur led) och skador på de inre organen (som är mycket allvarligt, men tyvärr kan vara svårt att upptäcka då inre skador inte syns) (Hindberg, 1997). Även söndriga, för små eller för stora kläder och/eller ett magert/överviktigt/smutsigt barn kan tyda på misshandel (läs *vanvård* – se under rubriken ”passiv fysisk misshandel”).

Fysisk misshandel ger även *psykiska* symtom, vilket vi tar upp under nästkommande rubrik.

2.2.2 Psykiska symtom på aktiv och/eller passiv fysisk och/eller psykisk misshandel

Enligt Hindberg (1997) kan det vara mycket svårt att tyda symtom på psykisk misshandel, eftersom konsekvenserna av denna beror mycket på barns individuella egenskaper. Hindberg (1997) menar vidare att symtom på i princip samma form av psykisk misshandel kan visa sig på helt olika sätt beroende på barnet som blivit utsatt. Det kan handla om t.ex. sömnlöshet, mardrömmar, sömngångning och koncentrationsstörningar (Weinehall, 1997), men två barn som båda blivit psykiskt misshandlade genom t.ex. obefogat skäll, glåpor och nedvärderande attityder från föräldrarna, behöver inte utveckla samma konsekvenser (Hindberg, 1997). Då det ena barnet t.ex. kan bli deprimerat och inåtvänt av behandlingen, kan det andra utveckla aggressiva och utåtagerande tendenser. Forskningen i Weinehalls (1997) avhandling visar att

pojkar som utsatts för misshandel tenderar att få mer ”synliga” beteendeproblem, såsom aggressivitet, utåtagerande och en låg social kompetens, medan flickor som utsatts oftare tenderar att få beteendeproblem som inåtvändhet, utan att detta klassas som en anpassningsstörning. Guhn Godani skriver i sin bok *Till en pedagog från en psykolog – om traumatiserade barn i undervisningen* (2004) att misshandel alltid får psykologiska konsekvenser, i form av t.ex. depression eller aggressivitet. Även fysisk misshandel ger undantagslöst en del psykiska symtom, och därför kan det vara svårt att veta vilken form av misshandel de psykiska symtomen tyder på.

En studie av 39 misshandlade barn gjord av forskarna Lynch och Roberts (1982) visade att de mest framträdande psykiska symtomen hos majoriteten av dessa barn var rädsla för att misslyckas, extrem blyghet och oro (Hindberg, 1997). Det observerades även en kraftig försening av språkutvecklingen hos flera av barnen, och nära hälften av dem hade någon form av anpassningsproblem i skolan. Lynch och Roberts delade in de misshandlade barnen i två huvudgrupper: de aggressiva och utagerande, samt de deprimerade och tillbakadragna (Hindberg, 1997). Även Godani (2004) talar om aggressivitet och passivitet som två av de vanligaste psykiska symtomen på misshandel. I Seidels bok *Barnet i familjen* (1997) kan man läsa om hur också James Garbarino skriver i boken *The psychologically battered child* (1986) att psykiska symtom hos barn i skolåldern som tyder på misshandel kan vara depression och passivitet likaväl som utåtriktade aggressioner. Han skriver vidare i boken *Understanding abusive families* (1997) att dessa barn ofta har problem med att passa in i sociala sammanhang, p.g.a. bl.a. psykisk avskärmning. Detta innebär att de har mycket bristande förmågor i att samspela med personer i sin omgivning på ett mentalt plan.

2.3 Vilka skyldigheter har man som pedagog då man misstänker att ett barn utsätts för misshandel?

Enligt boken *Sekretess och anmälningsplikt i förskola och skola* skriven av Staffan Olsson (2001) har kännedomen kring barns utsatthet ökat under det senaste årtiondet. År 1989 antog Sverige FN:s konvention om barns rättigheter. Denna innebär i korthet:

- Att med ”barn” menas varje människa under 18 år (om inte barnet blivit myndigt tidigare enligt den lag som gäller i landet)
- Det ska inte göras åtskillnader av något slag i barnets rättigheter oavsett barnets ras, hudfärg, språk, kön, religion, politisk eller annan åskådning, nationella, etniska eller sociala ursprung, egendom, handikapp, börd eller ställning i övrigt
- Alla lämpliga åtgärder ska vidtas för att skydda barnet mot alla former av diskriminering eller bestraffning på grund av föräldrars, vårdnadshavares eller familjemedlemmars ställning, verksamhet, uttryckta åsikter eller tro
- Barnets bästa ska alltid komma i första rummet vid alla åtgärder som rör barn
- Konventionsstaterna ska säkerställa barns skydd och omvårdnad och ska för detta ändamål vidta alla lämpliga lagstiftnings- och administrativa åtgärder
- Konventionsstaterna ska säkerställa att institutioner, tjänster och inrättningar rörande vård eller skydd av barn uppfyller bestämda normer, särskilt vad det gäller säkerhet, hälsa, personalens antal och lämplighet samt behörig tillsyn
- Konventionsstaterna förbinder sig att vidta lämpliga lagstiftnings-, administrativa och andra åtgärder för att genomföra de rättigheter som finns med i konventionen

(Förenta Nationernas konvention om barnets rättigheter, www.boes.org)

FN:s konvention om barns rättigheter har haft en stor betydelse för att reda ut barns behov och vilka skyldigheter myndigheterna har att tillgogöra och tillvarata barnens intressen (Olsson, 2001). Genom att Sverige antog FN:s konvention åtog vi oss därmed att följa de riktlinjer som konventionen står för, samt utarbeta lämplig lagstiftning för att kunna efterleva de krav som fanns/ finns.

Anmälningssplikten är enligt boken *Att möta barn med behov av särskilt stöd* skriven av Siv Bergqvist (2003) barnens yttersta och viktigaste skydd och redan 1924 infördes en barnavårdslag som kom med de första bestämmelserna som rörde anmälningssplikt. Dessa bestämmelser har sedan dess skärpts betydligt och fler grupper i samhället berörs nu av lagen. Socialtjänstlagen (SoL) som är den lag som styr anmälningssplikten togs i bruk 1982 och en ny, reviderad socialtjänstlag kom och trädde i laga kraft 2001.

Barn är juridiskt sett underordnade sina föräldrar enligt föräldrabalken. Denna innebär bl.a. att:

- Barn har rätt till omvårdnad, trygghet och en god fostran
- Barn får inte utsättas för kroppslig bestraffning eller annan kränkande behandling och ska behandlas med aktning för sin person
- Den som har vårdnaden om ett barn har ansvar för barnets personliga förhållanden och ska se till att dess behov blir tillgodosedda
- Barnens bästa ska komma i främsta rummet vid alla frågor som rör vårdnad, boende och umgänge
- Om vårdnadshavare på något sätt brister i omsorgen om barnet så att barnets hälsa eller utveckling är i bestående fara ska rätten besluta om ändring i vårdnaden

(Gregow, T. & Norstedts Juridik AB, 2004)

För att skydda barn mot föräldrar som missbrukar sin ”maktposition” finns det ett anpassat skydd för barn som far illa i hemmet fysiskt eller psykiskt. Denna lagen heter Lagen om vård av unga – LVU – (*Nya sociallagarna*, Norström, C. & Thunved, A., 2003) och den infördes vid samma tidpunkt som socialtjänstlagen. LVU innehåller regler för när och hur socialtjänsten får vidta åtgärder till ett barns skydd mot föräldrarnas vilja. Enligt 2 § (LVU) ska det beslutas om vård om det p.g.a. misshandel eller otillbörligt utnyttjande brister i omsorgen i hemmet, om det finns en påtaglig risk för att barnets hälsa eller utveckling skadas. Enligt 6 § får Socialnämnden även besluta att den som är under tjugo år omedelbart ska omhändertas om det är sannolikt att barnet behöver vård med stöd av denna lag. Detta p.g.a. att rättens beslut om vård inte kan avvaktas med hänsyn till risken för barnets hälsa eller utveckling. Dessa lagar är ett måste att känna till för att få en ökad kunskap om när anmälningsplikten träder i bruk (Bergqvist, 2003).

I Norströms och Thunveds (2003) bok går att läsa följande citat:

Myndigheter vars verksamhet berör barn och ungdom samt andra myndigheter inom hälso- och sjukvården och socialtjänsten är skyldiga att genast anmäla till socialnämnden om de i sin verksamhet får kännedom om något som kan innebära att socialnämnden behöver ingripa till ett barns skydd. Detta gäller även dem som är anställda hos sådana myndigheter. (Socialtjänstlagen 14:e kapitlet, 1 §, s. 212)

Anmälningssplikten gäller för all personal inom förskola och skola oberoende av om den drivs kommunalt eller i privat regi. I synnerhet gäller anmälningssplikten enligt Olsson (2001) alla som arbetar med barn och ungdom upp t.o.m. 17 års ålder. Den som har anmälningssplikt är dessutom skyldig att delge socialnämnden alla uppgifter som kan vara till nytta för utredningen av ett barns behov av skydd, även om man inte själv har anmält i just det fallet.

Anmälningssplikten ”står över” sekretesslagens regler som också styr skolans verksamhet angående att inte lämna ut känsliga uppgifter (Olsson, 2001). Sekretesslagen innebär ett skydd för en enskild persons förhållande och innehåller bestämmelser rörande tystnadsplikt, samt förbud mot att lämna ut allmänna handlingar. Detta betyder att uppgifter om ett barn inte får lämnas ut vare sig muntligen eller skriftligen till obehöriga. Bryter man mot detta förbud kan man fällas för brott mot tystnadsplikten. En sekretesskyddad uppgift kan dock lämnas ut till en annan myndighet om det är uppenbart att intresset av att uppgiften lämnas har företräde framför det intresse som sekretessen skall skydda (14 kap. 3 § SekrL). Detta gäller i första hand brott enligt 3, 4 och 6 kapitlet i Brottsbalken mot den som inte har fyllt 18 år. Dessa kapitel behandlar brott mot liv och hälsa, t.ex. misshandelsbrott (Norström & Thunved, 2003).

Anmälan skall göras *även* i osäkra och svårtolkade fall. Barnet är helt beroende av det stöd som skolan och barnomsorgen har att ge, när omsorgen i hemmet inte fungerar (Olsson, 2001). I 14 kap. 1 § i Socialtjänstlagen (Norström & Thunved, 2003) kan man också utläsa att en anmälan till socialtjänsten skall göras *genast*. Man har dock rätt att få ett så kallat ”rådtrum” vilket innebär en kort tids överläggande med arbetskamrater eller chefer. Man kan också rådgöra anonymt med socialtjänsten om man är osäker på om anmälan är befogad. Enligt Olsson (2001) beror tiden som man kan vänta att anmäla på hur allvarlig oron för barnet är. Om det är ett akut fall eller en mycket svår situation bör man inte vänta mer än ett par timmar med att göra en anmälan. Det är enligt nyss nämnda författare viktigt att inte själv agera polis och domare. Det är upp till socialtjänsten att avgöra om de anser att det föreligger sådana skäl att en polisanmälan bör göras för att skydda barnets säkerhet. Uppgiften som åligger pedagogerna, skolpersonalen är alltså formellt endast att göra en anmälan till socialtjänsten som därefter skall ta vidare beslut och agera.

2.4 Hur gör man en anmälan?

En anmälan skall i första hand göras till socialnämnden i kommunen (Bergqvist, 2003). Detta skall ske som tidigare nämnts, snarast möjligt. Om misstanke om övergrepp sker under kväll eller helg ska man enligt Bergqvist (2003) vända sig till socialtjouren som finns i varje kommun. En anmälan som sker akut kan göras muntligen, men skall snarast också inom rimlig tid fullständigast skriftligen. Socialtjänsten bestämmer vad för dokumentation som behöver kompletteras anmälan i varje enskilt fall. Den som upptäcker ett misstänkt fall av barnmisshandel är den som är *ytterst* ansvarig för att en anmälan kommer till Socialtjänstens kännedom (Erdis, 2000). Ofta görs dock anmälan utav en chef eller arbetsledare. Man kan också vara flera personer som väljer att göra en anmälan tillsammans. I de fall där anmälan leder till en rättslig process ska man vara medveten om att vem som helst, anställd på skolan kan bli kallad till domstol för att vittna om sina erfarenheter kring barnet (Erdis, 2000).

En anmälan anses vara gjord först då den kommer till socialnämndens kännedom. Det räcker alltså inte att anmäla sina misstankar till sin chef eller dylikt. Vill eller vågar inte chefen tillsammans med dig göra en anmälan är det upp till den som fattat misstankar om att ett barn far illa att själv göra anmälan. Om man känner sig osäker på sina misstankar har man innan anmälan görs möjligheten att ta kontakt med socialtjänsten för att anonymt be om råd. Man ska dock vara medveten om att i den stund som man nämner det berörda barnets namn till socialtjänsten så är en muntlig anmälan gjord som inte kan återkallas (Bergqvist, 2003).

Skolor på flera olika håll i landet arbetar enligt Olsson (2001) på att i de fall där det är möjligt anmäla till socialtjänsten med föräldrarna närvarande. Fördelen med detta är enligt nyss nämnda författare att föräldrarna också direkt får möjlighet att ställa frågor och lämna sin syn på saken. Socialtjänsten får samtidigt en möjlighet att snabbare träffa familjen vilket tyvärr annars kan dröja flera veckor om det inte är ett akut fall. Genom att tidigt informera och meddela sin oro till föräldrarna visar man samtidigt respekt för dem. Föräldrarna kan möjligen också genom att få vara delaktiga och känna sig respekterade finna det lättare att acceptera det stöd eller den åtgärd som förskolan eller skolan föreslår.

2.4.1 Vilka blir följderna av en anmälan för barnet respektive pedagogen?

Socialnämnden tar efter en anmälan är gjord ställning till om en utredning skall öppnas. I de flesta fall då barnomsorgen anmäler öppnas enligt Olsson (2001) en utredning. Om så är fallet börjar socialtjänsten sedan att samla in så mycket information som möjligt för att få en klarare bild av barnets situation. Vid insamlande av information har socialtjänsten rätt att ta de kontakter och tala med de människor som de finner lämpliga och användbara för att kunna utreda behovet av insatser som krävs för barnet. Alla som har anmälningsplikt är skyldiga att lämna uppgifter till utredningen (Olsson, 2001).

Under den period som utredningen pågår går barnet oftast kvar i förskolan eller skolan. Ofta föreslår socialtjänsten tidigt under utredningen att ett möte skall hållas med familjen till det berörda barnet, personalen i skolan och utredaren närvarande. Allt för att eftersträva en så öppen dialog som möjligt. En utredning skall i normala fall vara klar inom fyra månader. Om misstankarna gäller "akut" misshandel måste barnet förstas snabbt få skydd och utredningen påskyndas. Med stöd från tvångslagen LVU kan nämnden och domstolen genast besluta om att barnet skall tas från vårdnadshavarna om situationen för barnet anses vara så allvarlig (Olsson, 2001).

Det utsatta barnet behöver förstas allt det stöd som det kan få av skolan. För att detta skall kunna möjliggöras krävs det enligt Olsson (2001) nödvändig och fortlöpande information angående utredningen samt en dialog mellan socialtjänst, föräldrar och skolan. Dialogen mellan socialtjänsten och skolan kan enligt boken *Juridik för pedagoger* skriven av Mare Erdis (2004) tyvärr bli lidande beroende på socialtjänstens stränga regler i sekretesslagen, kap. 4, 7 §. Grundtanken i denna lag är att uppgifter skall skyddas om det inte är helt säkert att de kan förtäljas utan att den enskilde eller dess närstående blir drabbade. Socialtjänsten kan dock lämna ut redan kända uppgifter och diskutera med den eller dem som har gjort anmälan. Även positiva uppgifter och "ofarlig" information kan diskuteras. Om vårdnadshavarna samtycker kan socialtjänsten även lämna ut känsligare uppgifter. När en utredning är avslutad kan socialtjänsten också ge skolan råd och stöd i hur man bäst kan stötta och hjälpa det drabbade barnet i dess fortsatta utveckling.

I första hand får familjen efter utredning hjälp att lösa situationen t.ex. med hjälp av rådgivning, stödsamtal, avlastning i hemmet och kontaktperson från socialmyndigheten i den

mån det är möjligt. Tvångsvård av barn beslutas det inte om särskilt ofta om föräldrarna samtycker till de stödsatser enligt socialtjänstlagen som erbjuds dem. Om utredningen visar att det finns en märkbar risk för barnet att vistas i hemmet kan tvångsvård dock bli aktuellt enligt 2,3 §§ LVU (Norström & Thunved, 2003).

2.4.2 Varför väljer en del pedagoger att avstå från en anmälan och vilka följder kan detta få?

Alla som arbetar inom barnomsorgen ska självklart vara uppmärksamma på symtom (som t.ex. depression, aggressivitet och kroppsliga skador) som kan påvisa att ett barn far illa i hemmet (Bergqvist, 2003). Som pedagog har man ett ansvar gentemot barnet genom anmälningsplikten. Enligt Bergqvist (2003) har alla som arbetar inom förskola och skola en unik möjlighet att upptäcka och anmäla att ett barn far illa innan det har gått för långt. Trots detta är det förhållandevis få fall som anmäls till socialtjänsten (Bergqvist, 2003). Vad kan då detta bero på? En förklaring till att man väljer att avstå från en anmälan kan enligt nyss nämnda författare vara att det är svårt att göra en korrekt bedömning av en situation och att barnet kan befinna sig i ett ”gränsland” där man kan uppleva det som svårt att veta när man bör och inte bör ingripa. I många fall görs anmälan för sent och det blir då betydligt svårare att lösa situationen utan att vidta drastiska åtgärder som t.ex. tvångsomhändertagande av barnet. Vidare skriver samma författare att mycket av osäkerheten kring att vidta åtgärder skulle kunna avhjälpas med hjälp av diskussioner kring tolknings-, tillämpnings- och samarbetsfrågor kollegor emellan. Bergqvist (2003) menar att även ett ökat samarbete skola och socialtjänst emellan, i form av kontinuerliga möten där det samtalas kring anmälningsplikt, hade varit önskvärt då detta skulle kunna ”avdramatisera” anmälan och skapa ett förtroende för socialtjänsten. Om anmälningen görs i tid påpekas att bristerna i hemmet kanske kan avhjälpas utan så drastiska åtgärder som t.ex. att barnet omhändertas av de sociala myndigheterna.

I artikeln *Child abuse reporting: teachers' perceived deterrents* av Maureen C. Kenny (2001) diskuteras lärares rädsla inför att göra en anmälan. Här har man gjort en undersökning med 197 amerikanska lärare inkluderade. De fick svara på frågor angående lagar, bestämmelser och anmälningsplikt. 73% av de tillfrågade lärarna hade aldrig gjort en anmälan om barnmisshandel. I 11% av fallen svarade lärarna att de kan ha ”missat” att göra en anmälan på

grund av osäkerhet kring barnets situation. Anledningen till detta var överlag att de ansåg sig vara för dåligt insatta och förberedda för att hantera en dylik situation. Det mest vanliga svaret var att de tillfrågade lärarna var rädda för att göra en obefogad anmälan. Även osäkerhet kring nyttan av socialtjänstens agerande kom upp. Sammanfattningsvis kom det i undersökningen fram att lärarna hade otillräcklig kunskap om symtom och andra tecken på barnmisshandel, samt bristande kunskaper kring själva anmälningsprocessen. I artikeln påpekas behovet av bättre utbildning rörande barnmisshandel för att skapa trygghet och kunskap kring lärarens anmälningsplikt.

Gunnel Colnerud har i sin doktorsavhandling *Etik och praktik i läraryrket* (1995) gjort en studie om lärares etik som bl.a. visar att olika lärare beroende på den egna personliga moralen (dvs. den personliga uppfattningen av vad som är "rätt" eller "fel") väljer att lösa samma situation (läs: anmäla eller inte) på olika sätt. Detta tyder alltså på att dessa lärares moral skiljer sig åt, vilket kan vara avgörande för om de väljer att anmäla eller inte (Colnerud, 1995).

Olsson (2001) berör rädslan för att göra en obefogad anmälan i sin bok. Han menar på att anmälningsplikten är känsloladdad och den svåraste uppgift som en lärare kan ställas inför. Ofta vägs argumenten för och emot innan en anmälan görs och det funderas förstas en hel del över konsekvenserna för barnet. Precis som i den amerikanska undersökningen känner lärarna även osäkerhet kring socialtjänstens agerande och dess nytta. Olsson (2001) påpekar vidare det faktum att dessa frågeställningar inte är skolans uppdrag då anmälan skall göras även i obestyrkta fall. Han menar även på att ett bättre samarbete och en öppnare relation mellan socialtjänst och skola är önskvärd. Då skulle man kunna föra en dialog kring att analysera vad som hindrar personal från att anmäla och hur man ska kunna undanröja dessa hinder.

Angående åsidosättande av anmälningsplikten och vilka följder detta kan få kan man i boken *Nya sociallagarna* skriven av Norström & Thunved (2003) läsa följande citat:

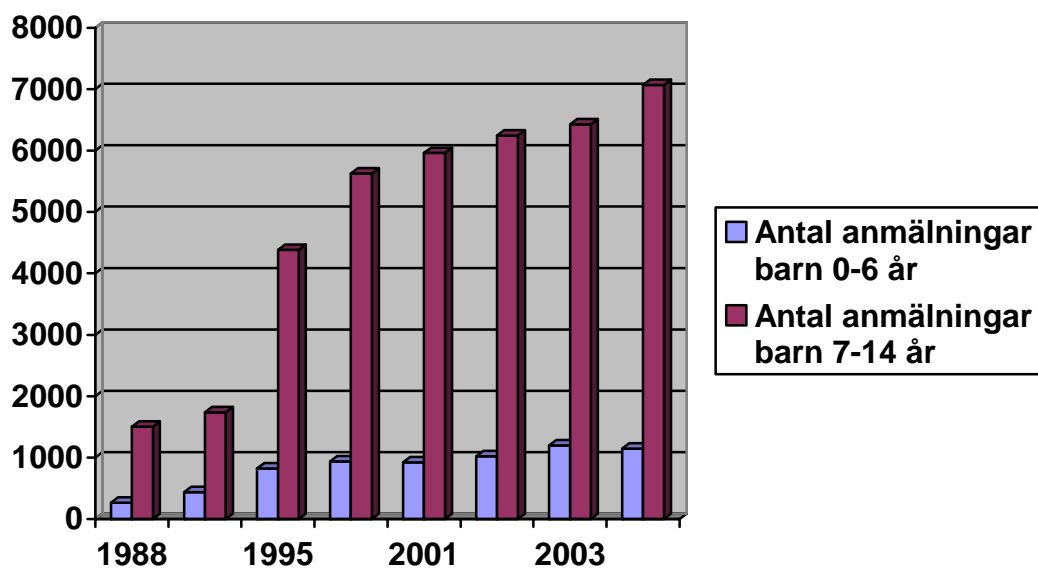
Statliga eller kommunala anställda som åsidosätter anmälningsplikten i andra stycket kan bli föremål för disciplinansvar. Ansvar för tjänstefel kan komma ifråga. (Socialtjänstlagen 14 kap 1§, s. 214)

Att inte göra en anmälan är alltså straffbart. I socialtjänstlagen 14 kap 1§ understryks det också särskilt att misshandel i hemmet även omfattar psykisk misshandel. Vidare nämns vikten av att socialtjänsten får den information som de behöver från dem som kommit i kontakt med barnet och dennes familj eftersom barn och ungdomars skydd är socialtjänstens viktigaste uppdrag.

Om en anmälan efter utredning trots allt skulle visa sig vara obefogad skriver Olsson (2001) att det inte finns något fall där förskole- eller skolpersonal har fått kritik av rättsvårdande myndigheter för att de har gjort en obefogad anmälan. Han skriver vidare att detta inte är ett stort problem i förhållande till vad som kan drabba ett barn om en anmälan inte kommer till socialtjänstens kännedom. Att inte anmäla innebär uppenbarligen en större risk såväl för skolpersonalen som kan åtalas för tjänstefel som det drabbade barnet.

2.5 Statistik över anmälda barnmisshandelsbrott

Misshandel mot barn är i hög grad dolda brott, varför man kan anta att de siffror som syns i kriminalstatistiken inte motsvarar det verkliga antalet fall (Hindberg, 1997). För att ändå ge en bild av hur många anmälningar som gjorts under de senaste åren följer ett diagram som visar antal polisanmälda barnmisshandelsbrott under åren 1988, 1990, 1995, 2000, 2001, 2002, 2003 och 2004, enligt Brottsförebyggande rådet (www.bra.se).

Antalet polisanmälningar har alltså under årens lopp ökat, vilket diagrammet ovan visar. Hindberg (1997) menar att detta inte behöver betyda att misshandeln i sig har ökat, utan skulle också kunna vara ett tecken på att anmälningsbenägenheten – hos framför allt skolor – har ökat eller att barnen blivit mer hjälpsökande.

2.6 Pedagogens bemötande av det misshandlade barnet

I läroplanen för det obligatoriska skolväsendet (Lpo 94) står det att alla som arbetar i skolan ska uppmärksamma och hjälpa de elever som är i behov av särskilt stöd. Det står också att läraren (pedagogen) ska hålla sig informerad om varje enskild elevs personliga situation. Detta må vara självklarheter för den empatiske pedagogen, men i vissa situationer kan det ändå vara svårt att veta hur man bör gå tillväga.

Får man veta att ett barn i klassen – ett barn som man känner och bryr sig om – blir misshandlat, är det lätt att känslorna svallar. Emilie Kinge skriver i sin bok *Empati hos vuxna som möter barn med särskilda behov* (2000) om hur viktigt det är att inte låta professionaliteten hindras av att man låter medkänsla eller aggression ta överhand. Därmed är begreppet ”professionell” inte liktydigt med distans och att inte låta sig beröras. Ulla Holm skriver i sin bok *Empati* (2001) att ett professionellt förhållningssätt innebär att man i sin yrkesroll kontinuerligt strävar efter att fatta sina beslut utefter det som gynnar den som är i behov av hjälp, utan att låta de egna behoven och känslorna styra. Det medlidande och engagemang man känner ska istället öka förmågan att ”se barnet klart”. Kinge (2000) menar att empati och ett professionellt förhållningssätt går hand i hand. Hon anser att empati innebär:

...att kunna uppleva och uppfatta en annans känsla eller stämning utan att göra någon värdering av den. (Kinge, 2000, s. 50)

Även Holm (2001) menar att innebörden av empati är uppfångandet av en annan individs känslomässiga tillstånd.

Genom sitt beteende sätter barn med sociala och emotionella svårigheter ofta de vuxna i sin närhet på prov, både personligt och yrkesmässigt. De har ett oerhört stort behov av hjälp från

kompetenta vuxna, men får i allmänhet mindre sympati än barn med synliga funktionshämningar (Kinge, 2000). Man får inte glömma att insidan av ett barn kan vara lika ”skadad” som utsidan. Kinge (2000) menar att det krävs en stor kreativitet för att nå fram till barn med emotionella svårigheter, och att det egentligen inte finns några kortsiktiga arbetsmetoder, lättvindiga lösningar eller rätta svar. Färdiga pedagogiska arbetsmetoder och bestämda teoretiska modeller leder inte alltid fram till en önskad utgång, eftersom ett barn inte är det andra likt. Ingen metod är rätt för alla barn (Kinge, 2000). Bemötandet av ett misshandlat barn måste varieras efter hans/hennes individuella och sammansatta situation, istället för att följa bestämda tekniker. Faran med det senare kan vara att arbetet med det utsatta barnet blir mekaniskt och att man helt rättar sig efter den pedagogiska inriktning som är ”inne” just nu – inte efter barnets behov. Då Kinge (2000) skriver om olika metoder som beprövats betonar hon följande:

I vart och ett av dessa pedagogiska förfaringssätt kan det finnas viktiga element och synsätt, men det är viktigt att inse att ingen av dem representerar hela sanningen eller den enda rätta lösningen på barns problem. Metoder måste väljas efter analys och bedömning av barnets totala situation (Kinge, 2000, s. 11-12).

Individuell bedömning är alltså av största vikt. Väljer man att arbeta i tät kontakt med barnet, utan att detta är motiverat i det specifika barnets fall, kan detta leda till isolering, minska barnets självständighet och skapa ett stort beroende av den vuxne (Kinge, 2000). Väljer man å andra sidan ett mer distanserat förhållningssätt, när *det* inte är motiverat, kan barnet bli åsidosatt och utan det stöd det behöver. Kinge (2000) menar dock att närhet, uppmärksamhet och acceptering av ett barns positiva handlingar har en nästan ”magisk effekt”, och att barnets eventuella stora behov av närkontakt oftast släpper automatiskt då det utvecklats tillräckligt med självständighet. Mer kortfattat menar Kinge (2000) att pedagogens bemötande av ett (misshandlat) barn med emotionella svårigheter måste grundas på:

- Systematisk observation av och reflektion över barnet
- En utvecklad förståelse för barnet och dess beteende
- Sökande efter barnets underliggande motiv och djupare behov
- Reflektioner kring det egna inflytandet och den betydelse man har för barnet

Därefter krävs lyhördhet, uthållighet och en god tolkningsförmåga för att kunna skapa kontakt och ömsesidig tillit med barnet. Godani (2004) menar att konsten som varje lärare behöver behärska är att vara empatisk utan att för den sakens skull ”slukas” av sina känslor. Gunnel Colnerud och Kjell Granström skriver i sin bok *Respekt för läraryrket* (2002) att såväl lärare som lärarkandidater ofta har svårt för att avgöra hur mycket omsorg de ska visa sina elever. I Colneruds (1995) studie framgår att många lärare har en stark önskan att skydda sina elever, men att de samtidigt är osäkra på hur denna omsorg ska ges. Colnerud (1995) menar vidare att de beslut lärare fattar i praktiken måste grunda sig på deras yrkesetik. Hon definierar begreppet *yrkesetik* som mötet mellan de allmänna etiska normer som finns i samhället man lever i, yrkesmål och yrkesuppgifter. Meningen med att definiera och reda ut begreppet yrkesetik är att synliggöra innebörden, för att detta ska kunna ligga till grund för diskussioner och utveckling (Colnerud, 1995).

3. Problemprecisering

Syftet med vårt arbete är att belysa och tydliggöra lärarens etiska ansvar och skyldigheter vad gäller anmälningsplikt vid misstanke om att ett barn misshandlas psykiskt eller fysiskt av sina vårdnadshavare. Med utgångspunkt från de kunskaper som vi fått utifrån vår första frågeställning har vi formulerat följande, nya problemprecisering för att ytterligare öka förståelsen av ämnet:

- Hur ser en lärare på sitt yrkesetiska ansvar och sina skyldigheter gällande anmälningsplikten?
- Vilka känslor väcker hela ”processen” som det innebär att göra en anmälan om barnmisshandel och hur kan man som lärare förhålla sig till detta?
- Vilken betydelse anses stöd och hjälp från skolans sida ha för ett barn som blivit misshandlat?

Enligt Bergqvist (2003) är anmälningsplikten barnens yttersta och viktigaste skyddsnät i skolan, och därför anser vi det inte enbart intressant, utan av stor vikt att få veta hur en lärare ser på sitt yrkesetiska ansvar och sina skyldigheter gällande anmälningsplikten.

Då ett barn misshandlas väcks många starka känslor. Hur man som lärare agerar vid misstanke om en sådan situation kan enligt litteraturen till stor del bero på den inre trygghet, moral och etik man besitter. Okunskap och osäkerhet kan i värsta fall leda till att ett barns behov av hjälp ignoreras. Därför är det intressant att prata med en lärare – som har gjort en anmälan – om vilka känslor hela ”processen” väcker och hur man som lärare kan förhålla sig till detta.

I litteraturstudien under punkt 2.4.2 påvisas att lärare ibland väljer att avstå från att göra en anmälan p.g.a. olika orsaker. För att förstå vilken betydelse stöd och hjälp från skolans sida har för ett barn som blir misshandlat kommer vi att tala med en vuxen person som misshandlades som barn, och vars lärare inte gjorde en anmälan.

4. Metod

Nedan följer ett antal rubriker som förtydligar viktiga aspekter i vårt tillvägagångssätt i arbetet med denna uppsats. Vi kommer att beskriva vårt urval av litteratur, metodval, den undersökningsgrupp vi valt och de etiska principer som är viktiga att beakta inför intervjuerna. Vi förklarar också genomförandet och bearbetningen av dessa intervjuer samt diskuterar deras tillförlitlighet. Vi anser att det är mycket viktigt att vara medvetna om de val man gör inför ett forskningsarbete och de konsekvenser dessa val medför. Genom att reflektera över detta får man större möjligheter till att påverka uppsatsens kvalitet.

4.1. Metodval

Vi har valt att göra en *kvalitativ* undersökning. Jarl Backman skriver i sin bok *Rapporter och uppsatser* (1998) att ett kvalitativt synsätt fokuserar på individen och hur denne tolkar och upplever sin verklighet i relation till sina tidigare erfarenheter. Enligt Weinehall (1997) skiljer sig en kvalitativ ansats från en kvantitativ i fråga om vilken sorts kunskap man vill få fram. Den kvalitativa metoden är mer explorativ till sin karaktär och möjliggör i högre grad för en informant att framträda i ett socialt sammanhang, än vad den kvantitativa metoden gör. Var och en som medverkar i en kvalitativ undersökning bidrar med information till en fallbeskrivning (Weinehall, 1997). Fallstudier är alltså en del av den kvalitativa forskningen och är den metod som vi tänker använda oss av. Fallstudier kan vara beskrivande, förklarande eller undersökande. De lämpar sig särskilt väl då man försöker förstå företeelser som är ytterligt komplexa och svårundersökta (Backman, 1998), vilket vi i allra högsta grad anser vårt ämne vara. Rolf Ejvegård menar i sin bok *Vetenskaplig metod* (2003) att syftet med en fallstudie är att lyfta fram vissa delar av ett ämne ur ett större sammanhang och med hjälp av dessa beskriva verkligheten och låta fallet ifråga representera verkligheten. Vidare menar Ejvegård att vinsten med detta tillvägagångssätt är att man kan begränsa sitt undersökningsområde men ändå ge en tydlig bild av hur något ser ut/fungerar/går till. Visserligen kan inga generella slutsatser dras efter enstaka fallstudier, vilket medför att man får vara försiktig med allmängiltiga konklusioner. I en fallstudie ligger fokus mer på att förstå något än att förklara något, det handlar om inlevelse och upplevelser i jämförelse med

statistikens siffror, kurvor och staplar. Denscombe (2000) skriver att fallstudier bl.a. karaktäriseras av att betona:

- Studiens djup snarare än studiens bredd
- Det speciella snarare än det generella
- Relationer och processer snarare än resultat och slutprodukter

Vi väljer att göra vår kvalitativa undersökning med hjälp av intervjuer, eftersom vi är intresserade av intervjupersonernas utsagor. Bo Johansson menar i sin bok *Examensarbetet i lärarutbildningen* (2001) att även om t.ex. enkäter skulle ge oss möjlighet att nå ut till ett större antal personer, ger intervjuer en mer djupgående kunskap. Även Steinar Kvale framhåller fördelarna med intervjuer i sin bok *Den kvalitativa forskningsintervjun* (1997):

Om man vill veta hur människor uppfattar sin värld och sitt liv, varför inte prata med dem?
(Kvale, 1997, s. 9)

Denscombe (2000) skriver att det i varje metod finns styrkor och svagheter, men att det viktiga inte är att avgöra vilken metod som överträffar alla andra, utan vilken metod som lämpar sig bäst för den aktuella uppgiften. Vi tror att det ämne vi behandlar i denna uppsats gynnas av det personliga mötet som en intervju ger, vilket vi får bekräftat av Weinehall (1997). Hon menar att ett ömsesidigt förtroende och trygghet är avgörande för hur en intervju och dess kvalitet ska utveckla sig. En forskningsansats handlar till stor del om att förstå andra människors känslor och upplevelser med hjälp av empati (Weinehall, 1997). Vårt ämnes karaktär gör känslor och empati till viktiga huvudingredienser. Detta medför att det för oss verkar extra viktigt och värdefullt att få lyssna till människor som berättar med sina egna ord om vad de erfarit.

4.2 Undersökningsgrupp

Utifrån vår nya problemprecisering kommer vi att genomföra intervjuer med två lärare samt en person som blivit utsatt för barnmisshandel. Lärarna undervisar barn i de tidiga skolåldrarna och är utbildade "lågstadielärare". De två lärarna har vi kommit i kontakt med i samband med vår VFU. Med dessa kommer vi bland annat att tala om yrkesetik i skolan, och

den känslomässiga såväl som den praktiska processen som det innebär att göra en anmälan om barnmisshandel. Den tredje informanten fick vi kännedom om och kontakt med genom en av dessa två lärare. Med denne kommer vi bland annat att tala om betydelsen av stöd och hjälp från skolans sida för ett barn som blivit misshandlat. Att vi valde att intervjua just de här personerna beror på de personliga erfarenheter som de bär med sig. Anledningen till att vi endast intervjuat tre personer beror på ämnets känsliga natur och att det är svårt att hitta informanter med de erfarenheter som krävs för att vi ska få svar på våra frågor. Det är heller inte lätt att komma i kontakt med personer som vill dela med sig av så här känsliga upplevelser. Weinehall (1997) menar att människor med så pass känsliga och personliga erfarenheter inte gärna talar om detta. Ofta anser de heller inte att det finns någon anledning till det.

4.3 Etiska principer att beakta inför intervjuerna

Vi är mycket väl medvetna om att den här typen av studie berör privata och känsliga frågor – därför är de etiska ställningstagandena centrala. För vår del är informanternas trygghet och bekvämlighet av största vikt.

Enligt de forskningsetiska principerna från Vetenskapsrådet (2002) är individskyddskravet den självklara utgångspunkten för forskningsetiska överväganden. Detta innebär att de individer vi genom vår forskning kommer i kontakt med inte får utsättas för psykisk eller fysisk skada, kränkning eller förödmjukelse. Individskyddskravet kan delas upp i fyra allmänna huvudkrav när det gäller forskning, vilka vi anammat i detta arbete:

- Informationskravet

Forskaren skall informera de av forskningen berörda om den aktuella forskningsuppgiftens syfte.

- Samtyckeskravet

Deltagare i en undersökning har rätt att själva bestämma över sin medverkan.

- Konfidentialitetskravet

Uppgifter om alla i en undersökning ingående personer skall ges största möjliga konfidentialitet och personuppgifterna skall förvaras på ett sådant sätt att obehöriga inte kan ta del av dem.

- Nyttjandekravet

Uppgifter insamlade om enskilda personer får endast användas för forskningsändamål.

Intervjupersonerna fick möjlighet att förebereda sig inför våra samtal, genom att vi i god tid skickade de frågor som skulle ställas (se bilaga 1-3). Därmed kunde de komma med eventuella synpunkter på frågorna och även avgöra om de var av för privat natur. Vi är visserligen medvetna om att detta tillvägagångssätt även kan medföra att svaren kan bli ”tillrättalagda” och mindre genuina än om frågorna blivit ställda oförberedda.

För att undvika feltolkningar och underlätta vid bearbetningen av intervjumaterialet bad vi att få använda diktafon under intervjuerna, vilket godkändes av samtliga informanter. De informerades också om att deras berättelser skulle komma ut i skrift. Vi erbjöd dem slutligen att ta del av de bearbetningar som vi gjort av intervjuerna innan uppsatsen lämnades vidare för någon annan att beskåda.

Givetvis har vi tagit hänsyn till varje individ som deltagit i undersökningen genom respekt för deras integritet. Vi har inte satt ut vare sig namn på intervjupersonerna (eller kommun och ort för aktuell skola) som ställt upp på intervju.

Efter bearbetning har allt material förstörts.

4.4 Tillförlitlighet

När det handlar om intervjuer kan man aldrig vara helt säker på att informationen är sanningsenlig. Vi ser dock ingen anledning till varför informanterna skulle fara med osanning, utan tror snarare att de sett dessa tillfällen som en möjlighet att bidra med *sin* historia. Weinehall (1997) menar att det är viktigt att lyssna till informanternas uttalanden utan att döma eller ifrågasätta. Enligt Denscombe (2000) anses forskningsresultaten tillförlitliga om

någon annan gör samma undersökning och får fram samma resultat/drar samma slutsatser. Denscombe skriver vidare att det kan vara svårt att veta om detta kommer att ske, men att det finns vissa kriterier som kan vara till hjälp. Enligt dessa bör man då beakta forskningens mål och grundläggande utgångspunkter, hur forskningen genomfördes, samt tankarna bakom de urval som gjorts.

4.5 Bearbetning av insamlad data

Vi började med att skriva ut intervjuerna med informanternas ord för ord. Därefter gjorde vi sammanställningar av dem genom att organisera texten så att innehållet kom i en logisk ordningsföljd och ”fråga/svar-strukturen” blev till mer av en löpande text. Vi har alltså inte plockat bort något av innehållet i de ursprungliga intervjuerna vid sammanställningen av dessa. För att göra informanternas berättelser så levande och korrekta som möjligt framträder de ordval de själva använt sig av i sammanställningarna av intervjuerna. Vi anser att det är oerhört viktigt att informanternas ord inte misstolkas eller förvrängs på något sätt. Weinehall (1997) menar att risken med att sammanfatta en informants berättelse från tal till text är att djupet och nyansrikedomen i denna till viss del kan gå förlorad. Därför har vi arbetat mycket ingående med utskriften av intervjuerna så att dessa i mesta möjliga mån överensstämmer med informanternas tal.

5. Empirins resultat

Följande avsnitt innehåller sammanställningar av de tre intervjuer som vi har gjort. Frågorna som ställts i samband med intervjuerna (se bilaga 1-3) har utformats utifrån vår nya problemprecisering. Dessa frågor ledde i sin tur till spontana följdfrågor i samtalen med informanterna.

Med hänsyn till konfidentialitetskravet – som ju ingår i individskyddskravet – är alla namn som används i texterna fingerade.

5.1 Informant nr. 1 – Louise

Louise arbetar i en F-2:a på en skola i södra Sverige. Hon har varit verksam som ”lågstadie lärare” i åtta år och trivs mycket bra med läraryrket.

För Louise innebär yrkesetik att bemöta alla barn i sin klass på ett likvärdigt sätt. Alla barn ska ges samma förutsättningar oberoende av t.ex. kön, samhällsklass osv. Hon försöker att kontinuerligt fundera kring sin professionalitet genom att reflektera över de värderingar hon överför till sina elever. Hon poängterar även hur viktigt det är att vara medveten om och arbeta med de personliga värderingar och förutfattade meningar som alla människor besitter. Medvetenheten är en förutsättning för att kunna vara rättvis och objektiv gentemot alla elever i ens klass. Louise anser också att yrkesetiken innefattar *alla* barn som finns på skolan, och inte bara de man har i sin egen klass. Alla lärare och övrig skolpersonal måste samarbeta och ingripa då man misstänker att något inte står rätt till. För att kunna inta ett yrkesetiskt förhållningssätt menar Louise att det viktigaste av allt är att ha kunskap om vilka skyldigheter man har som pedagog. Det är lättare att veta hur man ska gå tillväga i svåra situationer om man har riktlinjer att följa. Vidare anser Louise att det pratas för lite i skolan om hur man kan hantera dessa situationer. Om det händer något inom arbetslagets ansvarsområde pratar kollegorna sinsemellan – men detta sker ju *efter* att något redan har hänt, vilket inte bidrar till några förkunskaper inför situationen. För att lyfta etiken och varje lärares skyldigheter (som t.ex. anmälningsplikten) tycker Louise att det skulle vara bra med regelbundna diskussionsträffar kring dessa ämnen. Hur svårhanterbar en situation än kan te sig, menar

Louise att man tillsammans kan göra en hel del, och att ens svaghet kan bli till styrka i samspel med andra. Var och en bidrar med en pusselbit. Hon tycker att det är tråkigt att dagens lärares måtto är ”ensam är stark” och tror att kvittot av detta blir utbrändhet och stress. Det är viktigt att både söka och ge stöd hos sina kollegor. Louise påpekar också att hon tror att det hade varit bra om andra instanser som t.ex. socialmyndigheten, skolpsykolog, kurator och skolsköterskan hade varit mer aktiva med att gå ut med information kring på vilket sätt de kan vara behjälpliga i svåra situationer.

På frågan om hur Louise skulle definiera begreppet barnmisshandel, svarade hon att det för henne innebär då ett barn t.ex. blir slaget, knuffat, har blåmärken eller svullnader som åstadkommit genom brutal behandling. Louise menar vidare att begreppet också kan innebära att barnet blir mobbat eller ignorerat.

Louise har själv aldrig behövt göra en anmälan om barnmisshandel. Däremot har det hänt en av hennes kollegor. Den gången blev utfallet att barnet placerades i fosterhem. Kollegan som gjorde anmälan (i samråd med skolledningen) gick igenom en mycket känslomässigt svår period under anmälningsprocessen. Trots att anmälan var befogad talade kollegan om känslor av skuld, eftersom anmälningen splittrade en familj. Louise tror att kollegans upplevelser skulle kunna vara till nytta i en liknande situation. Då arbetslaget under processen talade om vad kollegan gick igenom kom de fram till att de alla saknade de förkunskaper som krävs för att kunna hantera en dylik situation med trygghet. Skolan saknade – och saknar fortfarande – en handlingsplan. Louise menar att en sådan, om den existerat, i mycket högre grad skulle kunna förbereda lärare på att hantera en anmälan och allt vad det innebär. Den kunde t.ex. innehålla information om juridik, vilka personer man bör/kan/ska vända sig till, samt anmälningsgången. Vidare anser hon att det (om skolan inte har en handlingsplan) är upp till varje lärare att skaffa sig kunskaper om vilka åtgärder som bör vidtas då man misstänker att ett barn blir misshandlat. Det är också viktigt att vara medveten om vilka konsekvenser en anmälan får, både för den som anmäler och barnet det handlar om.

Avslutningsvis säger Louise: ”I slutänden är det dig själv du måste svara inför – det är *du* som ska leva med de beslut du fattar.”

5.2 Informant nr. 2 – Therese

Precis som Louise arbetar Therese i en F-2:a på en skola i södra Sverige. Hon har varit verksam som ”lågstadie lärare” i tio år. Vanligtvis trivs hon mycket bra med läraryrket, men framhåller att det finns situationer som gör det mycket jobbigt att vara lärare.

För några år sedan blev Therese tvungen att göra en anmälan, då hon misstänkte att en pojke i klassen blev utsatt för psykisk misshandel och sexuella övergrepp. Skolan hade ingen handlingsplan att följa, vilket Therese menar gjorde anmälningen till en förvirrande, orolig process. Till en början visste hon varken *vad* hon skulle göra eller *vem* hon kunde vända sig till, och hon var mycket orolig över att göra något fel. De personer hon tog kontakt med i syfte att få råd och vägledning menade att det inte var ”deras bord” och skickade henne runt mellan sig. Hennes enda emotionella stöd från skolan var hennes arbetslag.

Therese berättar att hon gick igenom en svår tid under anmälningsprocessen. Förutom att hon skulle fungera som lärare för de övriga barnen i klassen, sköta sina uppgifter i arbetslaget och ha kontakt med föräldrar var hon ålagd att anteckna och observera allt vad det utsatta barnet gjorde och sa i skolan. Hon var ofta ledsen och hade svårt för att koncentrera sig, sov mycket dåligt och var ständigt nervös och orolig över att möta den förälder som anklagats för övergreppen. Vid ett tillfälle ringde denne förälder till hennes hem, hotade henne och anklagade henne för att vilja förstöra hennes relation till barnet. Om och om igen ältade hon situationen för sig själv, vände och vred på varje incident för att hitta nya perspektiv och infallsvinklar. Det som tärde på henne mest av allt var frågan ”har jag gjort rätt eller fel?”. Trots ångestkänslor och depression fick Therese hela tiden tänka på att inte visa för barnen i klassen hur hon egentligen mådde, utan vara lugn och professionell som vanligt.

Anmälan ledde också till att Therese var tvungen att vid ett flertal tillfällen vittna i rätten, vilket hon upplevde som något fruktansvärt. Hennes ord vägde naturligtvis tungt, som barnets lärare, och hon var tvungen att välja dem med stor omsorg för att inget skulle kunna misstolkas.

Då processen kring det utsatta barnet efter två år äntligen nådde sitt slut, menade Therese och hennes kollegor i arbetslaget att det var nödvändigt för skolan att utveckla en handlingsplan

med tydliga riktlinjer att gå efter, om något liknande skulle inträffa igen. Detta har än idag inte skett. Therese tror att detta kan bero på att utformandet av en handlingsplan inte är ett akut ärende, och därför inte prioriteras. Det är inget som behövs förrän man hamnar i en situation som kräver det, och är därför inte viktigt *just nu*.

Therese säger att hon – trots svårigheter – utifrån de inblandade försökte vara objektiv, att inte värdera eller ställa sig på någons sida. Det viktigaste av allt, menar hon, är naturligtvis att tänka på barnets huvudsakliga bästa, men också att så klarsynt man kan se allas delaktighet i situationen. Trots alla känslostadier hon gick igenom anser hon att man ”aldrig får blunda eller sopa under mattan”. Själv menar hon att hon aldrig skulle kunnat förlåta sig själv om hon lät bli att göra en anmälan, och det sedan kom fram att barnet blivit utsatt för diverse hemskheter. Hon är dock medveten om det dilemma som innebär att anmäla; gör man det inte, kan barnet få lida av konsekvenserna – gör man det och man har fel, får barnet och familjen lida av *dessa* konsekvenser. Därför är det viktigt att kunna prata med sina kollegor om hur de uppfattar situationen. Kanske är det så att de känner det berörda barnet på ett annat sätt, som t.ex. från fritidshemmet, en tidigare klass, osv.

Therese blev aldrig erbjuden något professionellt stöd eller hjälp med bearbetning från skolan. Hon anser att det skulle vara en självklar del av en handlingsplan, och berättar att hon än idag ofta tänker på barnet och det val hon blev tvungen att göra. Det som skulle ha kunnat hjälpa henne under tiden och förminska den förvirring och oro hon kände, tror hon är förkunskaper. Om skolan haft en handlingsplan skulle lärarna vara mer förberedda på och införstådda i vad som kan hända efter en anmälan gjorts. Therese ångrar inte att hon gjorde en anmälan. I det här fallet var det befogat, och nu vet hon hur det kan gå till och vad man kan få gå igenom. Hon menar att vetskap är en form av trygghet. Trots det tror hon att hon kommer att vänta längre och tänka efter ännu mer innan hon gör en anmälan, om det någon gång skulle uppstå nya misstankar.

Några av Therese viktigaste råd är att man bör se till att vara införstådd med vad en anmälan innebär, att det finns någon man kan prata med om det som händer och att vara medveten om att det är skolledningen – *inte* en ensam lärare – som ska stå som ansvarig för anmälningen. Naturligtvis är det mycket påfrestande för *en* person att behöva ta allt ansvar för alla åliggande en anmälan kan innebära, vilket Therese menar att ingen borde behöva gå igenom ensam.

5.3 Informant nr. 3 – Martin

Martin är 35 år gammal och bor tillsammans med sin fru i södra Sverige. Redan vid tre års ålder blev han utsatt för svår psykisk och fysisk misshandel av sin mamma, vilket fortsatte under hela hans grundskoletid. Martin började i första klass 1977.

Martin berättar att de tidigaste minnena som han har av misshandeln börjar i treårsåldern. Misshandeln kunde bestå av allt ifrån en hård klapp i rumpan, till misshandel med en mattpiska eller en piska. Martin berättar att han även utsattes för psykisk misshandel i form av skrämning, exempelvis hotade mamman med att hon skulle ge bort Martin och hans syskon till ”åa-gubben” som bodde i ån, eller ”mörke masse” som bodde i skogen som gränsade till huset. Hon stängde även in Martin uppe på vinden och berättade samtidigt om ”vinna-gubben” som bodde på vinden. Martin vill ge en bild av hur detta kunde gå till och berättar att mamman drog och slet upp honom på vinden där det inte fanns något ljus. För att vi ska få en känsla av hur det kändes att vara däruppe berättar han vidare att vinden var kall utan isolering, det fanns möss som kramsade och skrämde upp Martin med sina ljud, sakerna uppe på vinden var slängda överallt och där låg bråte i vartenda hörn. Vinden var formad som en stor korridor och helt bekmörk. Han berättar att mamman stängde och låste dörren och gick ner i huset igen. Under tiden skrek, grät och bankade Martin på dörren för sitt liv, så rädd han var. Ibland blev han lämnad på vinden i flera timmar, utan ytterkläder och utan mat eller dricka. Efter några timmar brukade mamman komma tillbaka upp och fråga om Martin skulle sköta sig bättre – fast han inte gjort något fel från början. Martin berättar att han då skulle visa sin tacksamhet gentemot mamman för att få komma ner i huset igen.

Denna psykiska misshandel ledde till svåra mardrömmar där Martin återupplevde vad han varit med om och mammans historier. Med åren som gick blev misshandeln bara värre då mammans fostran byggdes upp av misshandel av Martin, hans två äldre syskon och yngre bror. Martin berättar om ytterliggare exempel på hur misshandeln kunde gå till: Vid ungefär sju-årsåldern fick Martin ett stort ärr i pannan, som han fortfarande har kvar, då mamman kastade en stålkvast i huvudet på honom. En av de värsta former av misshandel som Martin utsattes för av sin mamma var när hon tog tag i hans hår och slog hans huvud och ansikte mot en hård stol upprepade gånger tills han förlorade medvetandet och blodet sprutade från näsa och mun. Martin berättar också om ett tillfälle då hans mamma blev arg då de satt och åt

middag. Det var mitt i vintern med snö, is och minusgrader ute. Mamman blev arg på Martin och kastade ut honom i snön, utan vare sig jacka eller skor. Där fick han sitta en timme i kylan och ”begrunda” hur dum han hade varit.

Martin berättar att han ofta kom till skolan med tydliga, synliga blåmärken i ansiktet och över kroppen och spruckna läppar till följd av misshandeln. Han säger att mamman inte brydde sig om att spåren av misshandeln syntes. Martin och hans systrar skrämdes och hotades till tystnad ifall någon skulle fråga om de synliga tecknen på misshandeln – vilket aldrig hände.

Martin berättar att han har gått igenom såväl förskola som hela sin skolgång utan att misshandeln har påtalats eller ifrågasatts av en enda person. Enligt Martin har ingen någonsin frågat om varför han hade blåmärken, spruckna läppar och dylikt. Han finner det helt otänkbart att någon kan ha undgått alla de tecken som han visade upp. Han berättar att även sjukvården har negligerat misshandeln då Martin kommit in till sjukhuset många gånger och fått sy och plåstra om skadorna utan några påföljder. Till följd av misshandeln hade Martin även ofta ont i magen och vårdades också på sjukhus på grund av detta.

En anmälan mot Martins mamma har alltså aldrig gjorts vare sig av skolan eller sjukvården. Martin tillägger att såväl skolan som sjukvården hade vetskap om att hans mamma var våldsbenägen och aggressiv på grund av att hon till och med har slagit en av Martins gamla skolrektorerna. Han berättar vidare att mamman dessutom ofta själv var besökare inom sjukvården då hon led av en sjukdom som påverkade hennes fysiska hälsa vilket gjorde att hon ofta var hos läkare. Vilken sjukdom som hon led av vill Martin inte gå närmare in på eftersom det möjligen skulle kunna göra det lättare att identifiera honom. Han poängterar dock att sjukdomen inte var av psykisk beskaffenhet och att mamman inte skall förväxlas med en psykisk sjuk människa då han påtalar att hon var helt medveten om de handlingar som hon begick mot sina barn.

En anmälan har alltså aldrig gjorts av skolan och Martin tror att detta beror på feighet, lathet, osäkerhet och okunnighet från lärarnas och övrig skolpersonals sida. Att en anmälan aldrig gjordes trots alla tydliga tecken påverkade Martins situation på det sättet att han fick ”leva i ett rent helvete”, som han själv uttrycker det. Vissa dagar när Martin gick till skolan hoppades han att dagen aldrig skulle ta slut så att han slapp gå hem. Martin berättar att han älskade att spela fotboll och umgås med sina kompisar för att slippa vara hemma. Han hade dock mycket

strikta restriktioner att vara ute och leka eftersom han hade ”sysslor” att utföra hemma innan han fick leka eller göra läxor. Sysslorna kunde bestå av att tvätta kläder, städa eller andra husliga göromål. Han berättar att mamman hade regler för hur sysslorna skulle utföras, men hur bra Martin än utförde sina sysslor så blev det aldrig rätt. Han blev då bestraffad genom att få göra om sina sysslor på mindre tid och han fick även stryk vid dessa tillfällen så att han skulle förstå att hon menade allvar. Ofta fick Martin göra sysslor till sent på kvällen, fram till midnatt. Martin beskriver sin mamma med orden ”ett monster” som inte hade några gränser. Hon växlade kraftigt i humöret; skrattade ena sekunden och var rasande andra. Han berättar att det aldrig gick att vara henne till lags eftersom hon var så oberäknelig.

Misshandeln pågick fram till att Martin blev så gammal så att han kunde försvara sig mot sin mamma, dvs. ungefär till början av högstadiet. Han berättar om en dag då han kom i en konflikt med sin mamma och hon utdelade ett slag mot huvudet, vilket resulterade i att Martin för första gången gav igen. Hon fick en dubbelt så hård lusing tillbaka så att hon föll till golvet, hon blev mycket förvånad över att Martin vågade ge igen. Sedan den dagen har hon aldrig försökt slå eller misshandla honom igen. Konsekvenserna av att Martin har misshandlats under hela sin barndom tog enligt honom själv bland annat ut sin rätt i skolan. Martin skaffade sig våldsbenägna kompisar och bildade ett gäng som fick allas ”respekt” genom våld.

Då vi talar med Martin om skolan och hur han ser på dess roll och ansvar för honom som barn säger han att han inte kan förstå och aldrig förlåta de vuxna omkring honom som låtit honom genomslida ”ett rent helvete”, som han uttrycker det i intervjun. Detta är en av anledningarna till att Martin ställer upp på en intervju. Han berättar att han har bearbetat mammans misshandel under många år tillsammans med sina syskon och att han inte finner den svår att tala om eftersom han kan vara anonym. Martin berättar att såren av misshandeln har läkt ut så pass mycket att han kan tala om den utan att det rör upp nya känslor som förvärrar situationen. Han tycker att han fyller en viktig funktion i den här uppsatsen och berättar att han ser det som en del av sitt ”ansvar” för misshandlade barn att inte gömma sin ”historia” i det tysta. Genom de detaljer som han har berättat vill han ge en tydlig och målande beskrivning av sin barndom som kan bidra till förståelse för hur verkligheten faktiskt kan se ut för ett misshandlat barn. Han menar att det viktigaste som alla vuxna kan göra oavsett om man jobbar i skolan eller inte är att ta sitt ansvar och ”att öppna ögonen” och våga se de signaler som ett misshandlat barn kan uppvisa och därefter agera. Martin berättar att han

upplevde sveket från de vuxna omkring honom som ett minst lika hårt slag som den fysiska och psykiska misshandeln. Han påtalar också att det förmodligen är många barn som utsätts för misshandel där vuxna i barnens närhet väljer att ”blunda” för verkligheten och inte agera. Detta är enligt honom ödesdigert för det utsatta barnet. Martin tycker att skolan fyller en oerhört viktig funktion för ett misshandlat barn. Han menar att skolan och dess personal blir den trygghet för barnet som inte finns i hemmet. Vidare påpekar han att skolan fyller flera viktiga funktioner, inte bara vad det gäller trygghet utan också när det kommer till rent basala behov som t.ex. tillgången till skolmat.

På frågan om vad Martin hade velat att skolan skulle göra för honom svarar han att han hade önskat att någon hade uppmärksammat misshandeln och gjort en anmälan mot hans mamma. Ibland diskuterade Martin och hans syskon kring att själva göra en anmälan men eftersom de var rädda för att bli splittrade och komma till barnhem blev det aldrig av. Trots detta och trots risken att syskonen hade blivit uppdelade anser han idag att ett omhändertagande hade varit bäst för honom och hans syskon.

Idag lever Martin tillsammans med sin fru någonstans i södra Sverige. Han berättar att han i sextonårsåldern nådde ett ”vägskäl” i sitt liv. Han valde att lägga tid på sin skolgång och att sluta den bana som han var på väg att hamna i genom sin kriminella vänskapskrets. Martin arbetar i dag med yrke där han har möjlighet att hjälpa andra människor, vilket han säger är väldigt viktigt för honom. Han har fortfarande kontakt med sin mamma som idag är väldigt sjuk. Martin hälsar på henne ibland och hjälper henne med praktiska göromål som hon har svårt att klara själv. Han berättar att han aldrig kommer att förlåta henne för vad hon har gjort mot honom och hans syskon men känner samtidigt inga känslor av hat utan snarare att han tycker synd om henne. Han menar att hon idag är en väldigt ensam människa, och därigenom får betala dyrt för de handlingar som hon begått mot sina barn.

6. Diskussion

I följande avsnitt kommer vi att diskutera kring och dra eventuella paralleller mellan litteraturgenomgången och den empiriska undersökningen. Att skriva om det här ämnet gör oss både upprörda och rädda då vi inser vilket stort ansvar vi som lärare kommer att ha i framtiden. Vi känner att vår uppsats innehåller för varje lärare väsentlig information – information som helt saknats i vår lärarutbildning.

För att kunna nå vårt syfte med uppsatsen (vilket är att belysa och tydliggöra lärarens yrkesetiska ansvar och skyldigheter vad gäller anmälningsplikt vid misstanke om att ett barn misshandlas psykiskt eller fysiskt av sina vårdnadshavare) anser vi att det är oerhört viktigt med en bred kunskapsbas. Vi har därför i vår litteraturgenomgång utförligt gått igenom det som vi anser är viktiga områden att ha kunskap kring. Litteraturgenomgången utmynnade i vår nya problemprecisering som kom att handla mycket om lärarens yrkesetiska ansvar och den emotionella aspekten av barnmisshandel. Vår empiriska undersökning tar upp lika delar av dessa båda infallsvinklar. Vi tycker att litteraturgenomgången och empirins innehåll tillsammans bildar den helhet som krävdes för att vi skulle uppnå vårt syfte. Som metod för vår empiriska undersökning valde vi att göra kvalitativa intervjuer. Detta fungerade mycket väl eftersom denna metod gav djupa, personliga diskussioner med våra informanter. Vi har i efterhand diskuterat kring huruvida något eller några av informanternas svar påverkats av att vi i förhand skickat ut de tilltänkta intervjufrågorna, då en del av svaren har känts överdrivet tillrättalagda. Anledningen till att vi valde att gå tillväga på detta sättet var att vi ville undvika att informanterna skulle känna sig ”ställda mot väggen”, eller påhoppade. Om vi skulle ha gjort om undersökningen idag så hade vi troligen valt att endast skicka ut frågorna i förhand till informant nr.3 - Martin. Detta på grund av denna intervjus personliga natur. Omfattningen av vår empiriska undersökning förhindrar oss att dra några generella slutsatser utifrån enbart denna, vilket vi är väl medvetna om. Beslutet att genomföra tre fallstudier är dock väl genomtänkt, eftersom de lämpar sig särskilt väl då man försöker förstå företeelser som är ytterligt komplexa och svårundersökta (Backman, 1998). Då de frågor som vi ställt till våra informanter är av väldigt känslig natur är vi glada att vi faktiskt hittade tre personer som ville dela med sig av sina upplevelser. Även Weinehall (1997) menar att det kan vara mycket svårt att få tag i den här typen av informanter, som dessutom *vill* prata om sina erfarenheter. Vi är

alltså nöjda med vårt val av metod och känner att vår empiriska undersökning är mycket värdefull.

När vi i efterhand läser igenom vår uppsats inser vi att vad vi åstadkommit kan liknas vid något av ett kompendium, utformat efter fråga/svar-principen, vilket förvisso inte var vår grundtanke. Detta förändrar emellertid inte uppsatsens innehålls relevans, eller det faktum att vi uppnått vårt syfte. Uppsatsen är ett mycket lättläst och informativt stöd till lärare som befinner sig i det som vi kallar för ”akuta” situationer, vad gäller barnmisshandel.

Vi ser tydliga kopplingar mellan vår litteraturgenomgång och den empiriska undersökningen. I litteraturgenomgången framgår det bland annat att många lärare har mycket bristande kunskaper kring symtom och andra tecken på barnmisshandel (Kenny, M.C., 2001). Informant nr. 3 – Martin – gick igenom hela sin skoltid utan att de symtom han uppvisade någonsin uppmärksammades eller ifrågasattes. Själv tror han att detta berodde på ”feghet, lathet, osäkerhet och okunnighet från lärarnas och övrig skolpersonals sida”. Olsson (2001) berör rädsla från lärares sida för att göra en obefogad anmälan, och menar att anmälningsplikten är den svåraste uppgift som en lärare kan ställas inför. Kennys (2001) undersökning visade att det kan finnas brister i lärares kunskaper kring symtom och andra tecken på barnmisshandel, samt anmälningsprocessen. Trots att vi inte kan dra några generella slutsatser utifrån vår empiriska undersökning, har vi tolkat det som att de två lärare som vi intervjuat har en del brister i sin kunskap vad gäller detta. Eftersom det är tjugoåttio år sedan Martin började första klass tror vi att kunskapen om barnmisshandel kan ha varit än mer bristande då, än vad den är idag. Om man tittar på den statistik som vi redovisat angående anmälda barnmisshandelsbrott så kan man se en markant ökning av anmälningar från slutet av åttiotalet och framåt. Hindberg (1997) menar att detta kan bero på en ökad anmälningsbenägenhet. Vi tror att en ökad kunskap kring barnmisshandel och förändrade attityder till barns rättigheter kan ha lett till detta. Trots att anmälningarna har ökat så är statistiken enligt Hindberg (1997) troligen bara ”toppen av ett isberg” då det finns ett stort mörkertal vad det gäller barnmisshandel. Vi anser därför att kunskap kring och attityder till barnmisshandel måste fortsätta öka och förändras. Okunskap kring barnmisshandel kan leda till att det kan vara svårt att veta när man bör och inte bör ingripa. Bergqvist (2003) menar att mycket av osäkerheten kring att vidta åtgärder skulle kunna avhjälpas med hjälp av diskussioner kring t.ex. handlingsplaner kollegor emellan. I den empiriska undersökningen trycker både informant nr. 1 och 2 på vikten av kontinuerliga diskussioner, samspel och

kunskap för att kunna vara trygga och förberedda inför att vidta eventuella åtgärder. I intervjun med informant nr. 2 – Therese – talade denne om det dilemma som en anmälan innebär. Rädsla för att en anmälan ska vara obefogad och konsekvenserna av ett ”felaktigt” handlande spelar ofta en stor roll då man ska bestämma sig för att anmäla eller inte (Olsson, 2001). I litteraturgenomgången står att detta är den främsta anledningen till att lärare väljer att inte anmäla sina misstankar. Anmälningsplikten är känsloladdad och en av de svåraste uppgifterna som en lärare kan ställas inför (Olsson,2001). Genom att föra en dialog och undersöka vad det är som hindrar lärare från att anmäla menar han att man skulle kunna undanröja dessa hinder. Vi tycker att det är av största vikt att man som lärare har kunskaper och är väl förberedd på alla eventualiteter som kan uppstå i skolan. Vi anser heller inte att det är acceptabelt att ”skylla” på osäkerhet kring hur man bör handla. Om man inte tycker att man besitter alla nödvändiga kunskaper måste man införskaffa dessa – för sin egen såväl som för sina elevers skull. Vidare berättade Therese att hon om hon åter skulle hamna i en situation då hon misstänkte barnmisshandel, kommer att ”vänta längre och tänka efter ännu mer innan hon gör en anmälan”. Vi tror att denna inställning beror på bristen av stöd från skolledningens sida, och det faktum att hon tvingades gå igenom hela anmälningsprocessen som ensam ansvarig för anmälan. Hon menade i intervjun att man som lärare bör vara medveten om att det är skolledningen och inte en ensam lärare som ska stå som ansvarig för en anmälan. Erdis (2000) menar dock att det är den som upptäcker ett misstänkt fall av barnmisshandel som är den som är *ytterst* ansvarig för att en anmälan kommer till Socialtjänstens kännedom. *Ofta* görs dock anmälan utav en chef eller arbetsledare. Vi tycker att detta missförstånd tyder på ett behov av ökade kunskaper kring anmälningsprocessen för alla lärare. Detta bekräftas också i litteraturgenomgången under punkt 2.4.2, där en undersökning i tidningen Child Abuse & Neglect (2001) påvisar behovet av bättre utbildning gällande barnmisshandel för att skapa trygghet och kunskap kring lärarens anmälningsplikt. Utan att förringa den jobbiga situation som man ställs inför vid en anmälan anser vi, precis som Olsson (2001), att rädslan att göra en obefogad anmälan är ett litet problem i förhållande till vad som kan drabba ett barn om man inte anmäler. Martin påpekar vikten av att man som lärare på grund av rädsla inte förbiser de signaler och symtom som ett barn kan uppvisa. Vi tror att några av de svåraste upplevelserna för ett ignorerat misshandlat barn kan vara knutna till omgivningens tystnad och ”hemlighållande” av övergreppen. Denna tystnad kan medföra att det utsatta barnets traumatiska upplevelser osynlig- och ogiltiggörs.

Martins påpekande om förbiseende av signaler och symtom som ett misshandlat barn kan uppvisa leder oss till informant nr. 1, Louise, och hennes definition av begreppet barnmisshandel. I förhållande till vår litteraturgenomgång, avsnitt 2.1 (Vad definierar begreppet "barnmisshandel"?) innebär denna att barnmisshandel är synonymt med aktiv fysisk och psykisk misshandel. Vad som då fattas är passiv fysisk och psykisk misshandel som troligen är två aspekter av misshandel som lätt förbises. Vi tror att det kan bero på att många inte tolkar t.ex. söndriga och smutsiga kläder som ett tecken på misshandel. Enligt Fahrman (1993) är vanvård och misskötsel, vad gäller t.ex. hygien, kost och tillsyn, i allra högsta grad en form av passiv (fysisk) misshandel. Vidare skriver hon att även t.ex. ständiga gräl, missbruk och ointresse för barnet tillhör kategorin passiv (psykisk) misshandel.

Vi tycker att just tolkningen och definitionen av begreppet barnmisshandel är något som är väldigt intressant och viktigt. För att minska osäkerheten kring vad som är allvarligt nog att föranleda en anmälan tror vi att det är mycket väsentligt att ha kunskap om vad begreppet barnmisshandel innebär. Detta skulle kunna ligga till grund för en ny undersökning där målet med studien skulle vara att ta reda på hur lärare definierar begreppet barnmisshandel. Vi tror att det finns stora variationer i sättet att tolka detta begrepp, och bristande kunskaper kring dess innebörd.

Enligt Louise är det viktigaste av allt att ha kunskap om vilka skyldigheter man har som pedagog för att i sin tur kunna inta ett yrkesetiskt förhållningssätt. För att lyfta yrkesetiken och lärares skyldigheter förespråkar hon diskussioner kring t.ex. anmälningsplikten. Även Colnerud (1995) menar att diskussioner kring yrkesetik och dess innebörd är mycket viktigt för lärares utveckling och möjligheter att kunna inta ett yrkesetiskt förhållningssätt. Vi anser att diskussioner och samtal kring de yrkesetiska problem som lärare kan stöta på är en grundläggande nödvändighet för att kunna hantera dessa professionellt. Colneruds studie visar att lärare saknar "gemensamma lärarnormer för vad som är viktigt att beakta i sina egna ställningstaganden" (Colnerud, 1995, s. 151). Detta innebär att två skilda elever som befinner sig i *samma* situation har olika förutsättningar till att få den hjälp de har rätt till, beroende på vem som är deras lärare – vilket vi naturligtvis inte anser är rätt.

En viktig slutsats som vi har kommit fram till är att skolan spelar en oerhört stor roll för alla barn som går i den. Den har möjlighet att uppmärksamma barn i behov av hjälp, eftersom barnen spenderar så mycket tid i skolan. Vi nämnde redan i inledningen av uppsatsen att barns

maktlöshet och utsatthet gör det nödvändigt att utforma ett skyddsnät för att i mesta möjliga mån ge dem en trygg uppväxt. Naturligtvis kan inte skolan ensam stå för total trygghet, men den måste inse sin egen betydelse för alla skolbarn och ta ansvar för denna genom att vara ett *fungerande* skyddsnät då detta behövs.

7. Sammanfattning

Syftet med arbetet är att belysa och tydliggöra lärarens yrkesetiska ansvar och skyldigheter vad gäller anmälningsplikt vid misstanke om att ett barn misshandlas psykiskt eller fysiskt av sina vårdnadshavare.

I litteraturgenomgången reder vi bl.a. ut för ämnet relevanta begrepp utifrån redan existerande kunskap. Hur definieras egentligen begreppet barnmisshandel? Vad innebär aktiv och/eller passiv fysisk och/eller psykisk misshandel? Vilka symtom uppvisar ett misshandlat barn och hur skall vi bemöta det utsatta barnet? Vidare tar vi upp vilka skyldigheter man har som pedagog vid misstanke om barnmisshandel, hur man gör en anmälan och vilka konsekvenser detta kan få, samt statistik över anmälda barnmisshandelsbrott. Slutligen berörs varför en del pedagoger väljer att inte göra en anmälan och vilka följder detta kan få.

Varje lärare ska rätta sig efter och ha de yrkesetiska principerna och Lpo 94 som riktlinjer i det pedagogiska arbetet som bedrivs med barnen. Därför är de ett oundvikligt inslag i det här arbetet. Tillsammans utgör de en grund och ett gemensamt förhållningssätt för alla lärare.

I metoddelen beskriver och motiverar vi de ställningstaganden vi har gjort vad gäller metodval och undersökningsgrupp. Vi behandlar även etiska ställningstagande inför intervjuerna, bearbetningen av dessa och våra informanternas tillförlitlighet. Vi har i vår empiriska undersökning gjort kvalitativa intervjuer som bildat fallstudier. Vår undersökningsgrupp består av tre informanter, varav två lärare och en person som utsatts för misshandel som barn. De etiska aspekterna har varit viktiga inför, under genomförandet, och vid sammanställningen av informanternas intervjuer.

Litteraturgenomgången utmynnade i en ny problemprecisering. Det var denna som låg till grund för vår empiriska undersökning.

Den empiriska undersökningen består av sammanställningar av de tre fallstudier som vi har gjort. Våra informanter är två lärare och en person som utsatts för misshandel som barn. Fallstudierna ger bl.a. en bild av hur man som pedagog kan uppleva en anmälningsprocess, hur en pedagog reflekterar över sitt yrkesetiska ansvar, samt ett misshandlat barns

erfarenheter. Den empiriska undersökningen ledde till slutsatsen att yrkesetiken är viktig att lyfta och diskutera kring i skolan, samt att kunskapen kring barnmisshandel och anmälningssplikten måste förbättras eftersom skolan kan spela en oerhört stor roll för barn som utsätts för misshandel.

I diskussionen drar vi paralleller mellan litteraturgenomgången och den empiriska undersökningen, samt våra egna tankar, åsikter och slutsatser. Vi ser också tillbaka på syftet med uppsatsen och motiverar varför vi anser att vi har uppnått detta. Utifrån uppsatsens helhet drar vi slutsatsen att det behövs en ökad kunskap, medvetenhet och diskussioner i skolan kring barnmisshandel, yrkesetik och anmälningssplikt.

Slutligen kommer en litteraturförteckning följt av arbetets bilagor.

8. Litteraturförteckning

Backman, J. (1998). *Rapporter och uppsatser*. Lund: Studentlitteratur

Bergqvist, S. (2003). *Att möta barn i behov av särskilt stöd*. Uppsala: Almqvist & Wiksell

Brottsförebyggande rådet. (Hämtat: 2005-11-23, kl. 11:40). <http://www.bra.se>

Colnerud, G. (1995). *Etik och praktik i läraryrket*. Stockholm: Gotab

Colnerud, G. & Granström, K. (2002). *Respekt för läraryrket*. Göteborg: Elanders Graphic Systems

Ejvegård, R. (2003). *Vetenskaplig metod*. Lund: Studentlitteratur

Erdis, M. (2000). *Juridik för pedagoger*. Lund: Studentlitteratur

Denscombe, M. (2000). *Forskningshandboken*. Lund: Studentlitteratur

Fahrman, M. (1993). *Barn i kris*. Lund: Studentlitteratur

Förenta Nationernas konvention om barnets rättigheter. (Hämtat: 2005-11-21, kl. 11:20).
<http://boes.org/un/sweun-b.html>

Garbarino, J. & Eckenrode, J. (1997). *Understanding abusive families*. San Francisco: Jossey-Bass Publishers

Garbarino, J. & Guttman, E. & Seeley, J. (1986). *The psychologically battered child*. London: Jossey-Bass

Godani, G. (2004). *Till en pedagog från en psykolog – om traumatiserade barn i undervisningen*. Stockholm: Rädda Barnen

- Gregow, T./ Norstedts Juridik AB (2004). *Sveriges Rikes Lag*. Norge: Ait Gjovik AS
- Hindberg, B. (1997). *Barnmisshandel*. Borås: Rädda Barnen
- Holm, U. (2001). *Empati*. Finland: WS Bookwell
- Johansson, B. (2001). *Examensarbetet i lärarutbildningen*. Uppsala: Kunskapsföretaget i Uppsala AB
- Kenny, M.C. (2001). *Child abuse reporting: teacher's perceived deterrents*. Child Abuse & Neglect nr. 1, s. 81-93
- Kinge, E. (2000). *Empati hos vuxna som möter barn med särskilda behov*. Lund: Studentlitteratur
- Kvale, S. (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur
- Lagerberg, D. (1982). *Du skall icke slå*. Helsingborg: Liber Förlag
- Läraryrket. (2001). *Lärarens handbok*. Solna: Tryckindustri Information
- Norström, C. & Thunved A./ Norstedts Juridik AB (2003). *Nya Sociallagarna*. Stockholm: Elanders Gotab
- Olsson, S. (2001). *Sekretess och anmälningsplikt i förskola och skola*. Lund: Studentlitteratur
- SAOL 12. (1998). *Svenska Akademiens ordlista över svenska språket*. (12:e uppl.). Norstedts Ordbok
- Seidel, J. (1991). *Övergrepp mot barn*. Lund: Studentlitteratur
- Seidel, J. (1997). *Barnet i familjen*. Lund: Studentlitteratur

Svenska Språknämnden. (2000). *Svenska skrivregler*. Stockholm: Liber AB

Vetenskapsrådet. (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet

Weinehall, K. (1997). *Att växa upp i våldets närhet*. Umeå Universitets Tryckeri

Bilaga 1

Frågeguide informant nr. 1

- 1.) Vad innebär det att ha ett yrkesetiskt ansvar i skolan för dig?
- 2.) Vad tycker du krävs för att du som lärare skall kunna inta ett yrkesetiskt förhållningssätt i svåra dilemman, som t.ex. vid misstanke om barnmisshandel?
- 3.) På vilket sätt förs det diskussioner i skolan rörande lärares skyldigheter samt hantering av svåra frågor som t.ex. barnmisshandel?
- 4.) *Hur* talar man om etik och anmälningsplikt i skolan?
- 5.) *Hur* skulle du definiera begreppet barnmisshandel?
- 6.) Fanns/finns det någon handlingsplan att agera utifrån vid misstanke om att ett barn misshandlas fysiskt eller psykiskt i hemmet – hur ser den ut?
- 7.) Har du någon gång under din yrkesverksamma tid som lärare utsatts för en situation då du misstänkt eller anmält barnmisshandel?
- 8.) *Om ja: se fråga 6 och 8-17 under rubriken "intervju informant nr.2".*

Bilaga 2

Frågeguide informant nr. 2

- 1.) Vad innebär det att ha ett yrkesetiskt ansvar i skolan för dig?
- 2.) Vad tycker du krävs för att du som lärare skall kunna inta ett yrkesetiskt förhållningssätt i svåra dilemman, som t.ex. vid misstanke om barnmisshandel?
- 3.) På vilket sätt förs det diskussioner i skolan rörande lärares skyldigheter samt hantering av svåra frågor som t.ex. barnmisshandel?
- 4.) Hur talar man om etik och anmälningsplikt i skolan?
- 5.) Har du någon gång under din yrkesverksamma tid som lärare utsatts för en situation då du misstänkt eller anmält barnmisshandel?
- 6.) Om ja vad orsakade dessa misstankar?
- 7.) Fanns/finns det någon handlingsplan att agera utifrån vid misstanke om att ett barn misshandlas fysiskt eller psykiskt i hemmet – hur ser den ut?
- 8.) Hur gick ni tillväga med anmälan?
- 9.) Vilka personer från skolan stöttade och var delaktiga i anmälan?
- 10.) Hur reagerade det utsatta barnets föräldrar på ”anklagelserna”?
- 11.) Hur upplevde du anmälningsprocessen, vad var speciellt jobbigt?
- 12.) Hur kan man (om möjligt) som lärare på något sätt ”förbereda” sig inför en dylik process?
- 13.) Vilka känslor väckte anmälningsprocessen hos dig som barnets lärare och medmänniska?
- 14.) Hur påverkade dessa dig i din lärarroll?
- 15.) På vilket sätt (om så har skett) har du/de som var inblandade i anmälan fått stöd eller bearbetning efteråt?
- 16.) Om samma sak hade hänt igen, skulle du då göra något annorlunda?
- 17.) Vad är viktigt att tänka på under anmälningsprocessen? Råd?

Bilaga 3

Frågeguide informant nr. 3

- 1.) Vilken betydelse tror du stöd och hjälp från skolans sida har för ett barn som blivit misshandlat?
- 2.) Vad gör det svårt för ett barn i skolan att ha erfarenheter som är svåra att berätta om?
- 3.) Berätta gärna lite om vad du har varit med om/upplevt.
- 4.) Vilken form av misshandel blev du utsatt för? (fysisk eller psykisk)
- 5.) Hur gammal var du när misshandeln började?
- 6.) Fanns det några synliga (eller andra tydliga) symtom på misshandeln?
- 7.) Uppmärksammades eventuella symtom i skolan? Gjordes någon anmälan av skolan?
- 8.) *Om ja*; hur påverkade det din situation?
- 9.) *Om nej*; vad tror du det berodde på? Hur påverkade det din situation?
- 10.) Hur skulle du vilja att skolan skulle ha agerat i ditt fall?